

توهین به ادیان بر اساس فقه و اسناد بین‌الملل (کتاب)

نویسنده خلاصه: مهدی محمدی
نویسنده کتاب: محمدمهدی کریمی‌نیا و هادی افشانی

چکیده

توهین به ادیان بر اساس فقه و اسناد بین‌الملل، تألیف مشترک هادی افشانی و محمدمهدی کریمی‌نیا است. نویسندگان با استناد به قرآن، روایات، اجماع و عقل، توهین به مقدسات دینی را حرام و جرم می‌دانند. از دیدگاه آنان، معیار تشخیص توهین، قصد فرد است، مگر در مواردی که فعل عرفاً اهانت‌آمیز محسوب شود. آنان آزادی بیان را تنها تا مرزی می‌پذیرند که به حریم انسان و مقدسات دینی آسیب نزند.

نویسندگان میان لعن و توهین تفاوت قائل شده‌اند و لعن را به معنای بیزاری از اعمال زشت دانسته، آن را در مواردی جایز می‌شمارند. آنان با استناد به مذموم بودن ظلم‌پذیری، واکنش مناسب در برابر توهین را برای جلوگیری از تکرار آن و حفظ ارزش‌های دینی ضروری می‌دانند.

معرفی اجمالی

توهین به ادیان بر اساس فقه و اسناد بین‌الملل، اثر مشترک دکتر محمدمهدی کریمی‌نیا و هادی افشانی است. این کتاب در اصل پایان‌نامه سطح سه حوزوی افشانی بوده که زیر نظر کریمی‌نیا، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، تدوین شده است. تغییر جنسیت از منظر فقه و حقوق و همزیستی مسالمت‌آمیز در اسلام و حقوق بین‌الملل از دیگر آثار کریمی‌نیا در حوزه فقه معاصر به‌شمار می‌آید. انتشارات مجد این اثر را در سال ۱۳۹۵ ش در ۱۶۸ صفحه منتشر کرده است.

ساختار کتاب

کتاب با فهرست مطالب و مقدمه‌ای از کریمی‌نیا آغاز شده، با ارائه پیشنهادات و فهرست منابع پایان می‌یابد. مباحث اصلی کتاب در سه بخش اصلی تنظیم شده است. بخش نخست به مفاهیم و کلیات اختصاص یافته و معنای اصطلاحی توهین در فقه و حقوق، و نیز تاریخچه توهین به ادیان در تاریخ صدر اسلام و در سطح بین‌الملل شرح داده می‌شود (ص ۱۵-۴۳). در بخش دوم بحث توهین به ادیان در نظام حقوقی اسلام و سایر ادیان و مذاهب اسلامی مورد بررسی قرار گرفته است. نویسندگان در بخش سوم کتاب، توهین به ادیان را در اسناد بین‌المللی و حقوق بشر بررسی کرده‌اند (ص ۸۹-۱۵۰).

ادله حرمت توهین به ادیان در فقه شیعه

نویسندگان برای جرم‌انگاری توهین به مقدسات، به قرآن (مانند آیه ۱۰۸ سوره انعام)، روایات، اجماع و عقل استدلال کرده‌اند (ص ۵۱-۵۵). ایشان روایات توهین به مؤمنان را نیز در شمار ادله قرار داده، بر این باورند، حکم صادرشده در روایات به لحاظ دین‌داری آنان است (ص ۵۳). نگارندگان در تبیین استدلال عقلی به عبارت مشهور «کلما حکم به الشرع حکم به العقل» استناد نموده‌اند (ص ۵۵). این در حالی است که دلیل عقلی به استدلال مستقلى نیازمند است.

معیار توهین

به گفته نویسندگان، افعالی که می‌توانند هم توهین‌آمیز باشند و هم نباشند، معیار تشخیص توهین‌آمیز بودن آنها، قصد و نیت افراد است. ولی افعالی که بر حسب عرف و عادت برای اهانت به کار می‌رود، بدون قصد نیز توهین محقق می‌شود. معیار متعلق توهین نیز انسان و باورهای مقدس دینی او است، چرا که انسان از کرامت ذاتی برخوردار است (ص ۵۷). آنها در بخش دیگری از کتاب، ضابطه‌ای کلی ارائه داده، معتقدند توهین به هر یک از مسائل ضروری اسلام جرم است؛ از این رو، مؤلفان توهین به مقدسات سایر ادیان الهی را نیز که از مقدسات ضروری دین اسلام به‌شمار آید، مشمول این حکم می‌دانند؛ چنان‌که در قانون مجازات اسلامی نیز در ماده ۵۱۳ تعزیرات، توهین به هر یک از پیامبران الهی جرم اعلام شده است (ص ۶۳-۶۸).

محدود بودن آزادی بیان و لزوم واکنش در برابر توهین

مؤلفان آزادی بیان را تا جایی محترم می‌دانند که توهین به حریم انسان و مقدسات دینی منجر نشود (ص ۵۸). مؤلفان با فرق گذاشتن میان لعن و توهین، لعن را به بیزارى جستن از اعمال زشت افراد معنا می‌کنند و معتقدند لعن به خودی‌خود از نظر شرعی قبیح نیست و در مواردی جایز شمرده شده است (ص ۵۹). آنها با استناد به مذموم بودن تظلم و ظلم‌پذیری، دفاع از حیثیت، شخصیت و مقدسات دینی را لازم برمی‌شمارند و معتقدند باید در مقابل هر توهین‌کننده‌ای عکس‌العمل مناسب نشان داده شود، تا از تکرار چنین عملی جلوگیری شده، از ارزش‌های دینی محافظت شود (ص ۶۲-۶۳).

توهین‌های حدی و تعزیری

تقسیم توهین‌ها به توهین حدی و تعزیری، از مباحث دیگر کتاب است. توهین‌های حدی، قذف و سب النبى را شامل می‌شود. نویسندگان سب النبى را شامل توهین به ائمه (ع)، حضرت فاطمه (س) و مادر پیامبر (ص) نیز می‌دانند و در ادامه وجوه اشتراک و افتراق سب النبى و توهین را توضیح می‌دهد (ص ۶۹-۷۲). در ادامه این بخش، مصادیق توهین‌های تعزیری (ص ۷۳-۷۵) و نیز احکام مربوط به نقد، طنز و کاریکاتور بیان شده است. ایشان برای این منظور تفاوت این مفاهیم و توهین را بیان کرده‌اند. آنها با استناد به آیه ۵۶ سوره غافر نقد را جایز دانسته‌اند و معتقدند در صورتی که کاریکاتور به تمسخر و توهین بیانجامد، حرام خواهد بود (ص ۷۶-۸۱). در ادامه مباحث کتاب، دیدگاه مذاهب دیگر درباره توهین به ادیان بررسی شده است (ص ۸۲-۸۸).